

Ana Illešič
in dr. Livija
Knaflič
Andragoški
center
Republike
Slovenije
Ljubljana

USPOSABLJANJE ZA ŽIVLJENJSKO USPEŠNOST

Programi »UŽU« izzivi podeželja

POVZETEK

Vseživljenjsko učenje je postalo v današnji družbi nujna. Če želi posameznik slediti hitro spreminjajoči se družbi, je prisiljen v konstantno izobraževanje in usposabljanje. Ustrezna raven pismenosti – spretnost uporabe branja, pisanja, računanja in uporabe računalnika v vsakdanjih življenjskih situacijah – je postala ključnega pomena za uspešno delovanje v družbi. Izsledki (mednarodnih in domačih) raziskav so pokazali, da imamo v Sloveniji več različnih ciljnih skupin, pri katerih bi bilo še posebej potrebno izboljšati spretnosti, povezane s pismenostjo. Ena izmed njih so odrasli, ki se ukvarjajo s kmetijstvom, in na Andragoškem centru smo pripravili izobraževalni program, namenjen prav tej populaciji. Program je del sklopa programov za dvig pismenosti Usposabljanje za življenjsko uspešnost (UŽU) in se imenuje UŽU, Izzivi podeželja. Posebnost vseh programov UŽU je projektno delo (reševanje konkretnih življenjskih situacij udeležencev) in prilagajanje vsebin programa udeležencem (program ima okvirno začrtane standarde znanja, učitelji pripravljajo projekte z vsebinami, prilagojenimi potrebam trenutne skupine udeležencev programa).

Ključne besede: pismenost odraslih, pismenost podeželskega prebivalstva, programi za dvig pismenosti, programi UŽU

V prispevku Pismenost – stanje in potrebe na podeželju smo predstavili izsledke raziskav pismenosti za kmečko populacijo. V delu revije, ki je namenjena boljši praksi, pa želimo predstaviti program za dvig pismenosti Usposabljanje za življenjsko uspešnost, Izzivi podeželja (v nadaljevanju: UŽU IP).

Programi pismenosti so pomembni zlasti v vidika razvoja družbe, saj je vseživljenjsko učenje zaradi hitrih sprememb postalo ključnega pomena. Razvoj novih tehnologij, ponudba raznovrstnih medijev, poplava informacij, (pre)velika izbira potrošniškega materia-

la ... so stvari, ki nas silijo v nenehno nadgrajevanje usvojenega znanja. Ustrezno raven pismenosti si lahko zagotovimo le preko izobraževanja. Manj izobraženi odrasli težko sledijo spremembam, se posledično izogibajo situacijam, za katere vedo, da jim ne bodo kos, in se s svojim znanjem vedno bolj oddaljujejo od znanja, ki je potrebno za reševanje vsakodnevnih življenjskih situacij. Posameznik lahko razvije različne strategije reševanja naštetih težav in ena izmed njih je, da razvija svojo pismenost.

ZAKAJ PROGRAM, NAMENJEN PODEŽELSKEMU PREBIVALSTVU

Mednarodna raziskava o pismenosti odraslih, v kateri smo sodelovali leta 1998 (rezultati objavljeni leta 2000), je pokazala dokaj porazno stanje na področju pismenosti odraslih v Sloveniji. Izkazalo se je, da je kar 77 odstotkov odraslih s svojimi spretnostmi pod mednarodnim povprečjem (*Literacy in the Information Age*, 2000).

Prebivalci kmečkih naselij so bili s svojimi dosežki še manj uspešni – skoraj 90 odstotkov jih je pod mednarodnim povprečjem (Knaflič, 2006).

Prebivalci kmečkih naselij pogosteje navajajo težave pri branju (razumevanju navodil, člankov, izpolnjevanju obrazcev itn.), pisanju in računanju. Te težave se kažejo na vseh področjih njihovega življenja (delo, družina, prosti čas). Spodbudno je, da se podeželsko prebivalstvo teh primanjkljavev zaveda in je motivirano za različne vrste izobraževanja. Zlasti zadnja ugotovitev je izredno pomembna, saj smo ugotovili, da so prebivalci podeželja motivirani za izobraževanje, vendar je za motivacijo ključnega pomena naslednje:

- uporabnost znanja (prebivalci podeželja bi se udeležili usposabljanj na zelo različne

Na nižje dosežke kmečkega prebivalstva vpliva več dejavnikov:

- nižja dosežena stopnja izobrazbe, kot je izobrazba prebivalcev ostalih naselij;
- narava dela ne zagotavlja ohranjanja spretnosti pismenosti (neuporabljanje pisnih in bralnih spretnosti pri delu);
- slabša dostopnost do kulturnih in izobraževalnih institucij;
- drugačen način preživljanja prostega časa ...

(Več v Knaflič, 2006. *Pismenost na podeželju. Raziskovalno poročilo.*)

teme – kmetovanje, šivanje, zdravje itn., le da bi imele uporabno vrednost);

- oddaljenost od kraja bivanja;
- programi bi morali biti brezplačni, saj je gmotni položaj prebivalcev podeželja slabši kot gmotni položaj prebivalcev mest (Knaflič, 2006).

PRIPRAVA PROGRAMA

Program UŽU IP je eden izmed programov za dvig pismenosti, ki smo jih ob financiranju

JAVNOVELJAVNI PROGRAMI UŽU

Vsi programi UŽU so sestavljeni iz dela, ki je skupen vsem programom UŽU in specifičnega dela, ki je vezan na potrebe ciljne skupine, kateri je program namenjen. Vsebine, ki so skupne vsem, so usposabljanje za razvoj temeljnih in socialnih spretnosti, razvijanje vseživljenjskega učenja, spodbujanje aktivnega državljanstva in usposabljanje za delo z informacijsko-komunikacijsko tehnologijo.

Več o programih na <http://pismenost.acs.si>

Evropskega socialnega sklada in Ministrstva za šolstvo in šport razvili na Andragoškem centru. S temi programi uresničujemo tako evropske kot nacionalne prioritete razvoja izobraževanja odraslih. Program smo pripravili

Program osvеща udeležence o trajnostnem razvoju.

li na podlagi zgoraj opisanih raziskav, pregledovanja literature izbranega področja ter z izkušnjami, ki smo jih imeli z izvajanjem programov UŽU v devetdesetih. Iz vsega naštetega

smo izluščili cilje in vsebine programa, za katere smo ocenili, da so ustrezni potrebam in željam podeželskega prebivalstva in obenem zagotavljajo razvoj pismenosti.

Preden smo poslali program v obravnavo na Strokovni svet RS za izobraževanje odraslih, smo opravili dve poskusni izvedbi. Namen poskusnih izvedb je bil potrditev primernosti in potrebnosti programa ter predvsem priložnost, da ga po potrebi dopolnimo oz. spremenimo. Poskusni izvedbi sta bili organizirani v Šentjurju pri Celju in v Lendavi. V Šentjurju je program obiskovalo 13 udeleženk, v Lendavi pa 9 udeleženk in 2 udeleženci. Obe izvedbi sta si bili vsebinsko dokaj podobni in tudi rezultati so bili pri obeh spodbudni; tako učiteljice kot udeleženci so menili, da je program izredno dober, dobrodošel in naravn na značilnosti in potrebe podeželskega prebivalstva. Besedilo programa UŽU Izzivi podeželja je bilo sprejeto na 39. seji Strokovnega sveta RS za izobraževanje odraslih (konec novembra 2005).

OPIS PROGRAMA

Program UŽU IP je namenjen manj izobraženim odraslim, prebivalcem podeželja. Glavni cilj programa je pridobiti temeljno znanje in spretnosti, s katerimi bodo udeleženci lažje prepoznavali in vrednotili lastne potenciale ter možnosti podeželskega okolja za izvajanje dejavnosti na podeželju, z namenom večje samostojnosti ter izboljšanja svojega ekonom-

skega in socialnega položaja.

Program traja 120 ur, za katere priporočamo, da se izpeljejo v obliki 4- do 5-urnih srečanj večkrat na teden in naj se zaključijo v približno treh mesecih. Organizacija ur je prepuščena učiteljem, ki program izvajajo, z namenom, da pripravijo »učni načrt«, ki je čim bolj v skladu s potrebami, željami in možnostmi udeležencev. Pogojev za vpis in napredovanje v programu ni. Priporočeno število udeležencev je med 12 in 16, program pa izvajata dva usposobljena učitelja, ki sta hkrati prisotna na vseh srečanjih. Delo poteka v obliki projektnega dela in ob uporabi sodobnih učnih metod. Od udeležencev programa se pričakuje aktivno sodelovanje pri načrtovanju in izpeljavi programa, napredovanje po individualnem izobraževalnem načrtu in vsaj 80-odstotna udeležba. Ob izpolnjevanju naštetih pogojev udeleženci prejmejo potrdilo o uspešno zaključenem usposabljanju.

Program izvajajo organizacije za izobraževanje odraslih, ki na razpisu Ministrstva za šolstvo in šport dobijo odobrene izvedbe programa. Organizacije morajo imeti učitelje, ki so usposobljeni za delo v programu. Usposabljanje učiteljev je brezplačno, financirano s strani Ministrstva za šolstvo in šport, izvaja pa ga Andragoški center Slovenije.

Program UŽU IP nima učnega načrta, ki bi se ga morali učitelji držati. Program vsebuje »le« standarde, ki naj bi jih učitelji zagotavljali skozi izvedbo. Udeleženci v programu ob njihovim potrebam in interesom primernih temah izboljšujejo temeljno znanje in spretnosti, socialne spretnosti, se usposabljujejo za aktivno državljanstvo in vseživljenjsko učenje ter pridobivajo nova znanja za izvajanje

dejavnosti na podeželju (osebno dopolnilno delo, dopolnilna dejavnost na kmetiji ipd.). Učitelji osveščajo udeležence o pomembnosti trajnostnega razvoja. Učne vsebine izbirajo učitelji ob pomoči udeležencev programa in na podlagi lastnih ugotovitev, kaj udeleženci potrebujejo. Seveda obstajajo tudi določene vsebine, ki so skupne večini izvedb programa, in nek smiselni lok poteka programa, znotraj tega pa učitelji dajejo poudarek znanjem, ki jih potrebuje specifična skupina udeležencev. Program je torej sestavljen tako, da se lahko v največji meri prilagaja značilnostim in potrebam skupine, ki program obiskuje.

POTEK PROGRAMA

Skozi izpeljave projektov v prvih dveh prenovljenih programih UŽU (UŽU Most do izobrazbe in UŽU Beremo in pišemo skupaj) se je izkazalo, da obstaja logičen potek, po katerem je smiselno voditi skupino udeležencev. V programu UŽU MI je smiselno, da udeleženci začnejo program s projekti, namenjenimi spoznavanju, nadaljujejo s spoznavanjem lastne izobraževalne poti, učnih in poklicnih interesov, spoznavanjem lokalne izobraževalne ponudbe, trga dela, si začrtajo pot do zelenega poklica in nato glede na zastavljeni cilj začnejo poglobljati znanje in spretnosti, ki jih bodo pripeljale do tega cilja. V programu UŽU BIPS ravno tako začnejo s projekti, namenjenimi spoznavanju, nato nadaljujejo s spoznavanjem načinov pomoči otroku pri šolskem delu, se seznanjajo z organiziranostjo šole in okolja, v katerem živijo, proti koncu programa organizirajo in izpeljejo izlet ter zaključijo s predstavitvijo in oceno svojega dela ter dosežkov. Na podlagi teh izkušenj, raziskav, ki smo jih opravljali, in poskusnih izvedb programa UŽU IP smo prišli do ugotovitve, kakšen naj bi bil smiselni potek programa UŽU IP.

Naj poudarimo, da ni enotnega poteka programa in ga nikoli ne bo, saj je popolnoma

odvisen od skupine udeležencev. V primeru, ko je skupina udeležencev homogena in že vedo, da želijo začeti z dejavnostjo npr. kmečkega turizma, bo potek programa prav gotovo drugačen kot v primeru, ko je skupina heterogena in nekateri vedo, kakšno delo bi želeli opravljati, drugi ne, tretji pa niso prepričani, če bi sploh še iskali možnosti (samo)zaposlitve. Program je naravnano tako, da se njegova izvedba resnično lahko prilagaja posebnostim posamezne skupine. Kljub temu menimo, da bo večina učiteljev usmerjala potek programa tako, kot ga bomo opisali v nadaljnjem besedilu. Učitelji bodo morda izločili določen projekt, vstavili novega in predvsem skozi celoten program prilagajali zahtevnost in posamezne vsebine projekta zahtevam skupine udeležencev, vendar bo potek večinoma podoben. Poudariti moramo tudi to, da je kljub temu, da učitelji vodijo udeležence v smeri iskanja možnosti dodatnega zasluzka, program v osnovi še vedno namenjen pridobivanju temeljnih spretnosti, povezanih s pismenostjo. Udeleženci bodo torej preko vsebin, namenjenih spoznavanju lokalnega okolja itn., usvajali spretnosti, povezane z branjem, pisanjem, iskanjem ključnih informacij, komunikacijo ...

Program se (tako kot vsi ostali programi UŽU) začne s projektom oz. projekti na temo spoznavanja. Spoznavanje udeležencev je za učitelja ključnega pomena, saj tako laže in ustrezneje načrtuje nadaljnje projekte, ki se bodo v programu izvajali. Hkrati se mu že nazazuje smeri, v katere »nese« posameznega udeleženca – ali je ta nadarjen za delo z ljudmi ali ga zanimajo tehnične zadeve, je umetniški tip itn. Vse naštetu pomaga učitelju pri načrtovanju izvedbe in svetovanju udeležencem. Predvsem pa je spoznavanje namenjeno udeležencem samim – skozi predstavitev, pisanje avtobiografij, opisovanja dosedanjih aktivnosti in hobijev, izražanja interesov in želja odkrivajo sami sebe ter svoje lastne potencialne. Na podlagi tega bodo kasneje v programu

lažje načrtovali oblikovanje lastne dejavnosti na kmetiji oz. v svojem okolju.

Spoznavanju udeležencev sledijo projekti na temo spoznavanja lokalnega okolja. Ta sklop ponuja resnično pestrost tem. Udeleženci se ob mentorstvu učiteljev poglobljajo v značilnosti podeželskega okolja

(naravne danosti, obstoječa industrija, prednosti in slabosti podeželskega okolja ...), zaposlitvene/podjetniške priložnosti (potencialni delo-

dajalci, alternativne oblike zaposlovanja, seznanjanje z dejavnostjo in zakonodajo na področju osebnega dopolnilnega dela, dopolnilne dejavnosti na kmetiji itn.), obišejo in si ogledajo primere dobrih praks (kmetije oz. posamezniki v okolju, ki so začeli in uspeli z neko dejavnostjo) ipd. Ključnega pomena pri izpeljavi tega sklopa projektov je povezovanje s spoznanji prejšnjega sklopa – kaj posameznika zanima, kaj zmore in kako s tem lahko izkoristi priložnosti oziroma izzive, ki mu jih ponuja lokalno okolje.

Za tem sklopom sledi konkretizacija ideje – udeleženci iščejo informacije o tem, kako priti od ideje do realizacije ideje. Udeleženci se najprej seznanjajo z institucijami, kamor se lahko obrnejo po pomoč, informacije in svetovanje. Razmišljajo o tem, kakšno podporo jim nudi družina oz. ali je možno to podporo zagotoviti. Izobražujejo se o formalnih pogojih za začetek dejavnosti, o pomoči, ki jim jo nudi država (različna ministrstva, Zavod RS za zaposlovanje, lokalne razvojne agencije ipd.), in se učijo izpolnjevanja različnih obrazcev (za subvencije, za začetek dejavnosti ...). Udeleženci naredijo izobraževalni načrt, saj je morebiti za opravljanje izbrane dejavnosti potreben določen certifikat (npr. Nacionalna poklicna kvalifikacija, znanje računalništva, opravljen higienski minimum ipd.). Sklop projektov zaključijo s pripravo lastnega pristopa k realizaciji ideje – izberejo institucije, ki jim lahko svetujejo za izbrano

dejavnost, zberejo formalne pogoje, potrebne za začetek dejavnosti, denarno pomoč, ki jim je na voljo itn.

Program se sklene s pregledom in evalvacijo opravljenega dela in s pogovorom o načrtu za prihodnost. Udeleženci prejmejo potrdila o uspešno zaključenem usposabljanju in, kar je prav gotovo pomembnejše, zelo dobro podlago za uresničitev zamisli o lastni dejavnosti. Podkovani so s celovitim znanjem, kako realizirati načrtani cilj, izpolniti zastavljeni izzivi.

ZAKLJUČEK

V jesenskih mesecih bodo prvi usposobljeni učitelji začeli z izvajanjem prvih izvedb programa UŽU IP. Sodelavke Andragoškega centra jih bomo obiskovale, saj ti obiski za nas predstavljajo vir informacij o značilnostih udeležencev, o njihovem zadovoljstvu s programom, delu učiteljev, o morebitnih težavah, s katerimi se učitelji srečujejo pred oz. med izvajanjem programa itn. Vse naštetu nam pomaga pri usposabljanju novih skupin učiteljev, pri promociji programa in razvoju novih programov.

Menimo, da programi pismenosti imajo in morajo imeti prihodnost, saj je ustrezna raven pismenosti predpogoj za informiranega in dejavnega državljana. Narava razvoja družbe vodi v vse večje in hitrejšje spremembe, zato moramo razvijati spretnosti, ki nam pomagajo pri obvladovanju teh sprememb. Razvijanje pismenosti mora biti vedno povezano s posameznikovimi potrebami, saj pismenost brez ustrezne, relevantne vsebine z vidika posameznika ni osmišljena. Z opisanim in ostalimi programi pismenosti, ki upoštevajo različne potrebe posameznih ciljnih skupin, si na Andragoškem centru prizadevamo pomagati ljudem pri spopadanju z vedno večjimi zahtevami po znanju, ki jih neustavljivi razvoj postavlja pred nas.

Cilj programa je tudi odkrivanje podjetniških idej.

LITERATURA

Knaflič, L. (2006). Pismenost na podeželju. Raziskovalno poročilo. Ljubljana: Andragoški center Slovenije.

Knaflič, L., idr. (2005). Program Usposabljanje za življenjsko uspešnost, Izzivi podeželja (UŽU IP). Ljubljana: Andragoški center Slovenije.

Literacy in the Information Age (2000). Pariz: OECD.

Praprotnik, L., in Mlinarič, N. (2005). Poročilo o izpeljanih aktivnostih v programu UŽU IP »pilotaska izvedba«.

Velenje: Invel, d. o. o. in Racio, d. o. o.

Stupar, A., in Horvat, D. (2005). Poročilo o izpeljanih aktivnostih v programu UŽU IP »pilotaska izvedba«.

Lendava: Dart, d. o. o.